

# Advarsel

A sepia-toned photograph capturing a grand military ceremony. In the foreground, a marching band is seen from behind, their brass instruments gleaming. They are positioned on a wide, light-colored path that leads towards a massive, dense formation of soldiers in uniform. The soldiers are arranged in precise, parallel rows that stretch far into the distance, creating a powerful sense of scale and order. In the background, a large, imposing building with several tall, arched windows stands under a clear sky. The overall atmosphere is one of solemnity and discipline.

# Debatten om en ny straffelov

Januar 1939. Justitsministeren, socialdemokraten K.K. Steincke (1880-1963), var irriteret. Debatten i Landstinget om hans lovforslag om ændringer og tilføjelser til borgerlig straffelov trak ud. Formålet med den nye straffelov var først og fremmest at øge demokratiets slagkraft over for de stadig mere aggressive politiske kampformer, der prægede det urolige årti.

Der var nok af eksempler at tage af. Steincke havde selv hele to gange været udsat for skudepisoder i Folketingssalen. I december 1930, under hans tale ved behandlingen af forslag til lov om offentlig forsorg, affyrede et medlem af De Arbejdsløses Organisation en skarpladt revolver fra Folketingets tilhørerloge. Det er stadig uklart, om skuddet var et attentatforsøg eller en demonstration.

Det uhørte gentog sig i april 1938 under noget så relativt udramatisk som forhandlinger om ændringer i ægteskabslovgivningen. Den anholdte gerningsmand var medlem af Danmarks største nazistiske parti, DNSAP. Til de spektakulære episoder kom den stigende uro og voldsepisoder ved offentlige møder, politisk motiverede indbrud og hærværk, grov personrettet chikane og højkrøstet,



**Politikeren K.K. Steincke var stærkt optaget af at eliminere fattigdom og sociale problemer og blev fristet af muligheden for at begrænse den fremtidige forsørgelsesbyrde gennem den såkaldte racehygiejne, der skulle begrænse socialt udsatte og handicappedes adgang til at få børn, bl.a. gennem tvangssterilisation.**  
|| [Kbhbilleder.dk](#)

antidemokratisk propaganda. Nu var tiden inde til, "at der tages fat om det ukrudt, som er føjet over hegnet", som det fyndigt hed hos den radikale retsordfører Gunnar Fog-Petersen (1881-1939). Med hegnet mente han grænsen til Tyskland.

Både første og anden behandling i Landstinget gav anledning til en lang og detaljerig debat. Den var ikke uden en vis spænding, da det endnu ikke var givet, om regeringspartiet Det Radikale Venstre ville medvirke til at gennemføre hele lovkomplekset. Socialdemokratiet havde siden 1929 dannet flertalsregering sammen med Det Radikale Venstre med Thorvald Stauning (1873-1942) som statsminister. Lovforslaget var således blevet til under meget tovtrækkeri i regeringen.

Oppositionen havde betænkeligheder over for lovforslagets indskrænkning af presse- og ytringsfriheden og kredsede om det spørgsmål, som også

senere under fem års tysk besættelse skulle ride politikerne som en mare: Hvor meget kan man begrænse demokratiet i sin iver for at beskytte det? Oppositionen mente, at Steinckes forsøg på at sikre ytringsfriheden i virkeligheden ville tage livet af den. Venstres ordfører Svenning Rytter (1875-1957) udtrykte sig næsten poetisk: ”Jeg ved godt [...] at ministeren decideret og absolut ikke er nazist, men jeg ville ønske, at han var så lidt nazist, at han ikke ville gennemføre nazistiske regler”. Den konservative ordfører så med mistænksomhed på de paragraffer, som omhandlede hensyn til statens selvstændighed og sikkerhed, hvad han fortolkede som *regeringens* (eller måske snarere Socialdemokratiets) ditto. Dermed antydede han, at regeringen søgte at beskytte sig mod kritik. Desuden betvivlede han, at forholdene i Danmark var blevet så forværrede, at der var behov for drastiske skærper af straffeloven.

Steincke havde et stædigt hjerte med i forsvaret for lovforslagets hensigter og forsøgte at understrege situationens alvor uden at være alt for konkret: ”Jeg tror, at man [...] skal sætte sig lidt ind i forholdene andre steder og i udviklingen de senere år, før man optræder med den art kritik eller med de insinuationer, som den ærede ordfører for De Konservative fandt passende, men som er lidet passende til den situation, vi er inde i”. Da antydningen ikke overbeviste oppositionen, mistede Steincke tålmodigheden: ”Man kan jo ikke sige, at man ikke er advaret, eller at man ikke ved, hvad det drejer sig om”, sagde justitsministeren, hvorefter han fra Landstingets talerstol citerede fra Hitlers *Mein Kampf* og taler af Det Tredje Rigets propagandaminister Joseph Goebbels (1897-1945). Sidstnævnte blev citeret for synspunktet, at nazisterne i Tyskland netop anvendte demokratiske midler for at opnå magten, hvorefter de afviklede demokratiet.

”Hvis man ikke kan se konsekvenserne af denne betragtning [...], ja så må man gerne erklære sig bunduenig med mig. Jeg indrømmer, at der, så snart man træffer denne betragtning i vort demokratiske samfund, kræves – og *må* kræves – visse foranstaltninger til beskyttelse af demokratiet”.

Det var ikke hverdagskost, at landets justitsminister citerede et nabolands leder for antidemokratiske hensigter. Og da slet ikke i et land, der hægede om sin neutralitet og på enhver måde søgte at undgå at kritisere eller provokere Tyskland, der under det nazistiske diktatur igen truede med krig og grænserevisioner.

Det var en iøjnefaldende bemærkning og en iøjnefaldende lov. Men den mest sensationelle tilføjelse i loven fik slet ikke nogen opmærksomhed i sin samtid. For mens pressen partiloyalt og omhyggeligt refererede drøftelser i Landstinget – og ikke mindst Steinckes udtalelser – var der én paragraf i loven, som slet ikke gav anledning til debat.

### **Den såkaldte jødeparagraf**

Blandt straffelovsforslagets tilføjelser var § 266 b:

”Den, der ved udspredelse af falske rygter eller beskyldninger forfølger eller ophidser til had mod en gruppe af den danske befolkning på grund af dens tro, afstamning eller statsborgerforhold, straffes med hæfte eller under formildende omstændigheder med bøde. Er rygterne eller beskyldningerne fremsat i trykt skrift eller på anden måde, hvorved de er nået ud til en større kreds, er straffen hæfte eller under skærpede omstændigheder fængsel indtil et år”.



Kun én eneste gang under de lange rigsdagsdebatter fremgik det direkte, hvad paragraffen drejede sig om, da socialdemokraten H.P. Johansen (1881-1962) ved debatten i Landstinget gjorde et par bemærkninger om "den såkaldte jødeparagraf". Johansen kom formentlig for skade at bruge korridorlang i salen, idet ordet "jøde" ikke optrådte hverken i bemærkningerne til lovforslaget eller i udvalgets betænkning. Det gjorde "race" for øvrigt heller ikke.

Steinckes lovforslag blev vedtaget med 38 stemmer mod 29 efter tredje behandling i Landstinget den 24. februar 1939. Venstre og Det Konservative

**Blikfanget for den antisemitiske udstilling "Der ewige Jude" er en af verdens mest berygtede antisemitiske karikaturer. Udstillingen blev vist i München i 1937 og Wien i 1939 og blev forlæg for den berygtede nazistiske propagandafilm af samme navn. Filmen fik premiere i Tyskland i november 1940. Den fik aldrig dansk biografpremiere, men blev vist ved politiske møder bl.a. i Dansk Antijødisk Liga. Desuden blev filmen forevist vagtpersonalet i koncentrationslejrene og fremvist i mobile biografer på østfronten for at styrke de tyske soldaters kampmoral.**  
|| [Wikimedia Commons](#)

Folkeparti stemte imod. Derefter blev lovforslaget behandlet i udvalg, hvor et flertal af udvalgets medlemmer indstillede lovforslaget til godkendelse, og oppositionens indvendinger gik *udtrykkeligt* ikke på tilføjelserne til § 266. Lovforslaget blev vedtaget i Folketinget med regeringens stemmer, 64 mod 41, den 11. marts 1939. Den nye straffelov trådte i kraft den 1. juli 1939.

Dermed var § 266 b, der i dag i daglig tale lyder tilnavnet racismeparagraffen, en realitet. Danmark havde indført strafbarhed for forhånelse og forfølgelse af jøder, og det vel at mærke med samstemmig opbakning på tværs af de etablerede politiske partier. Paragraffen var kun lidt over ni måneder gammel, da Tyskland besatte Danmark den 9. april 1940. Fem år senere blev paragraffen anvendt i retsopgøret med de såkaldte landssvigere, for da var det en skærpende omstændighed, at antisemitisk virksomhed allerede var strafbar efter gældende borgerlig straffelov. Paragraffen var og blev en fremtidssikring.

Med paragraffen fik retssystemet et værktøj, der kunne ramme både antisemitiske skrifter og nazistiske ballademagere. I realiteten handlede det om at bekæmpe racismen, der ramte alle personer af jødisk baggrund, uanset deres religiøse sindelag. Mens blasfemiparagraffen – der i moderne form blev indskrevet i dansk ret i 1866 (og afskaffet i 2017) – beskyttede jøders tro mod forhånelse, var den nye paragraf et værn mod den nazistiske antisemitisme, der uden undtagelse definerede enhver, der var af jødisk slægt, som jøde, fordi de tilhørte en påstået jødisk race. I dag mener biologer slet ikke, at race er en meningsfuld måde at klassificere mennesker på, og selv i datiden var der langt fra enighed om, hvorvidt jøder kunne siges at udgøre en særlig race. Racetænkning var dog almindeligt udbredt, dvs.

tilbøjeligheden til at tilskrive nationale og etniske grupper særlige fysiske og mentale egenskaber, der vel at mærke blev betragtet som nedarvede og uforanderlige. Racetænkningen behøvede ikke at være racistisk, den kunne også fremhæve positive egenskaber, og var ikke nødvendigvis hierarkisk, dvs. udtryk for en rangordning af racerne. Racismen derimod definerede racer som homogene grupper, der bar de samme nedarvede evner, og rangordnede disse et i racehierarki, hvor visse racer blev tillagt negative og endda nedbrydende egenskaber.

Antisemitisme i enhver form er baseret på en forestilling om, at jøder udgør en homogen gruppe, der deler nogle særlige negative egenskaber. Antisemitismen behøver ikke at være racistisk, dvs. den behøver ikke påstanden om, at jøder er en særskilt race. Opfattes jøder som et kollektiv, uden blik for de indlysende individuelle forskelle, og tilskrives dette kollektiv forenklede og generaliserede negative egenskaber, er der tale om antisemitisme. Den nazistiske og racistiske antisemitisme behøvede end ikke sådanne overvejelser: Jøder udgjorde ikke alene en særskilt race, de tilhørte en særlig farlig race – en såkaldt *antirace* – der i kraft af jødernes særligt ødelæggende nedarvede egenskaber truede alle andre racer, ja, hele den vestlige civilisation.

I Steinckes, Rytters og de andres verden var denne racistiske version netop definitionen på antisemitisme. Den almindeligt udbredte racetænkning og fordomme om jødernes adfærd, der ikke var udtryk for racisme, men bare for uvidenhed eller tradition, betragtede de ikke som antisemitisme. Det var racismen, de ville bekæmpe, og med § 266 b lykkedes de med at gøre racismen strafbar i Danmark. Alt sammen helt uden at nævne ordet "race"!

Men hvordan var det kommet så vidt, at både regering og opposition anså det for nødvendigt med



DNSAP anvendte ivrigt nationale og historiske symboler i propagandaen – ofte med reference til Danmarks oldtid og vikingetiden, som her på en plakat for DNSAP's landsstævne i 1938. Alligevel lykkedes det aldrig partiet at ryste anklagen om at være et kopiproduct af sig. Det hjalp da heller ikke, at partiets første program fra 1930 var skrevet af efter det tyske forbillede, NSDAP.

|| Pernille Klemp/  
Danmarks  
Designmuseum



en sådan paragraf? Hvad var baggrunden for dens tilblivelse og særlige udformning? Racismeparagraffens historie giver ikke alene indblik i det mærkværdige nazistiske miljø i mellemkrigstiden og i de dramatiske retssager, der forsøgte at stoppe dets aktiviteter. Først og fremmest er det historien om opinionskampen mod nazisme og antisemitisme og den danske stats vilje og evne til at bekæmpe racismen, fordi den underminerede demokratiet. Racismeparagraffen er i dag en af de mest kontroversielle paragraffer i den danske straffelov. Den vækker følelsesladet debat i en befolkning, der normalt ikke engagerer sig synderligt i retspolitik. Debatten udfolder sig i politiske sammenhænge, men også i

private rum, på sociale medier og omkring dansker-  
nes middagsborde. Nutidens debat er imidlertid et  
ekko af de diskussioner og kampe, der udspillede  
sig i tiden omkring paragraffens indførelse. Para-  
graffens historie er derfor en påmindelse om, hvad  
der dengang og stadig er på spil.

Historien begynder lige efter nytår i januar 1936.

*Zions Vises Protokollers  
tilblivelseshistorie er  
lang og kompliceret, og  
det antisemitiske skrift  
er blevet genoptrykt  
adskillige gange. Denne  
version er fra 1912.  
På dansk er skriftet  
senest genudgivet i  
1986 af nynazister  
i DNSB (Danmarks  
Nationalsocialistiske  
Bevægelse).*

**|| Matteo Omied/Alamy  
Stock Photo**